

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи студентів з дисципліни
“ПОДАТКИ ТА ОПОДАТКУВАННЯ”
для студентів денної форми навчання
Рівень вищої освіти - бакалавр
Спеціальність 073 Менеджмент

Одеса 2019

Методичні вказівки до самостійної роботи студентів з дисципліни «Податки та оподаткування»./ Розмарина А.Л. - Одеса, ОДЕКУ, 2019 р.- 15с.

Методичні вказівки призначені для бакалаврів IV курсу денної форми навчання за спеціальністю 073 «Менеджмент», рівень вищої освіти – бакалавр.

ЗМІСТ

Стор.

1 Загальна частина.....	4
1.1 Передмова.....	4
1.2 Зміст дисципліни «Податки та оподаткування».....	5
1.3 Перелік навчальної літератури.....	7
1.4 Перелік знань та вмінь студента.....	8
2 Організація самостійної роботи студента.....	9
2.1 Загальні поради.....	9
2.2 Повчання по вивченню 1-ої теми.....	10
2.3 Повчання по вивченню 2-ої теми.....	10
2.4 Повчання по вивченню 3-ої теми.....	11
2.5 Повчання по вивченню 4-ої теми.....	12
2.6 Повчання по вивченню 5-ої теми.....	12
2.7 Повчання по вивченню 6-ої теми.....	13
2.8 Повчання по вивченню 7-ої теми.....	14
2.9 Повчання по вивченню 8-ої теми.....	14
3 Організація контролю знань та вмінь студента.....	15

1 Загальна частина

1.1 Передмова

«Податки та оподаткування» - навчальна дисципліна, що входить до вибіркової частини рівня вищої освіти бакалаврів за спеціальністю 073 «Менеджмент» та є складовою професійно-орієнтованого циклу.

Податки та оподаткування – наука, яка вивчає сукупність встановлених у державі податків та платежів, а також принципів, методів та засобів справляння і контролю за їх надходженням до бюджетів. На сьогодні важливо усвідомити, що податки й оподаткування загалом є тонкою і професійно складною справою.

Нині в Україні проводиться реформа податкової системи. Інтеграція в Європейську спільноту вимагає доведення діючого податкового законодавства до норм та вимог Європейського союзу.

Метою дисципліни є формування у студентів спеціальних теоретичних знань та практичних навичок у галузі податків та оподаткування, податкового законодавства, принципів і методів оподаткування.

Предметом дисципліни є податкова система та практика оподаткування.

Вивчення дисципліни «Податки та оподаткування» дозволяє творчо і діалектично оцінювати суспільні явища, що проходять в умовах ринкових відносин, вірно здійснювати обчислення податків і платежів та інше.

Основними питаннями, що мають бути розглянуті у процесі викладання дисципліни є:

- економічна природа та сутність податків;
- податки у фінансовій системі держави та їх класифікація;
- еволюція теорії податків та теоретичні аспекти розвитку оподаткування;
- зарубіжний досвід розвитку системи оподаткування;
- структура податкової системи та аналіз прямих та непрямих податків в Україні;
- становлення системи оподаткування в Україні та подальші шляхи її реформування;
- інтеграція податкової системи України до Європейського економічного простору тощо.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни:

- формування у студентів поглиблених уявлень про економічну природу податків, податкової системи України, порядку обліку платників податків і платежів, вивчення об'єкту оподаткування ;
- набуття студентами навичок вміння правильно застосовувати положення законодавчого та інструктивного матеріалу з питань оподаткування, а також складання податкової звітності.

Вивчення даної дисципліни засноване на знаннях, отриманих студентами при вивченні дисциплін «Фінанси, гроші та кредит», «Економіка та фінанси підприємства».

Вивчення даної дисципліни створює базу, необхідну для освоєння таких професійно-орієнтованих курсів як «Облік та аудит», «Фінансовий менеджмент».

Методичні вказівки з дисципліни «Податки та оподаткування» призначені для допомоги у самостійній роботі студентів.

1.2 Зміст дисципліни «Податки та оподаткування»

Тема 1 Сутність, види податків та їх функції

Економічна сутність податків. Історичні аспекти виникнення і розвитку податків. Функції податків. Елементи податку. Податкові ставки. Методи побудови і види податкових ставок. Класифікація податків. Розподіл податків за економічним змістом на прямі та непрямі. Види прямих та непрямих податків.

Тема 2 Податкова політика та податкова система України

Поняття податкової політики. Місце та роль податкової політики у державному регулюванні економіки. Основні принципи податкової політики. Поняття податкової системи. Принципи побудови та організації системи оподаткування в Україні. Критерії оптимального оподаткування.

Тема 3 Прямі загальнодержавні податки

Податок на доходи фізичних осіб. Платники податку. Визначення об'єктів оподаткування та ставок оподаткування.

Особливості оподаткування прибутку підприємств. Ставки податку. Порядок розрахунку податку на прибуток підприємств.

Тема 4 Непрямі загальнодержавні податки

Сутність податку на додану вартість. Платники податку на додану вартість. Ставки ПДВ. Види операцій, що оподатковуються за нульовою ставкою. Податкові зобов'язання та податковий кредит.

Особливості застосування акцизного податку в Україні. Економічна сутність акцизного податку. Платники акцизного податку. Види підакцизних товарів. Ставки акцизного податку. Особливості оподаткування операцій з імпорту підакцизних товарів.

Необхідність і сутність мита. Платники та об'єкти оподаткування митом. Митна політика та види мита. Ставки мита.

Тема 5 Рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів та екологічний податок

Рентна плата за користування надрами. Рентна плата за спеціальне

використання води. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України. Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України.

Екологічний податок за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів та тимчасове їх зберігання.

Тема 6 Місцеві податки та збори

Економічна сутність та значення місцевих податків. Податок на майно: транспортний податок; плата за землю; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Характеристика місцевих зборів. Збір за місця для паркування транспортних засобів. Туристичний збір.

Тема 7 Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Визначення суб'єктів малого підприємництва. Платники єдиного податку. Ставки єдиного податку для фізичних та юридичних осіб.

Об'єкт і база оподаткування. Перелік податків і зборів, в рахунок яких сплачується єдиний податок. Строки сплати єдиного податку до бюджету. Порядок та строки подання звітності суб'єктами малого підприємництва.

Тема 8 Податкове адміністрування

Права, обов'язки та відповідальність платників податків і податкових органів. Облік платників податків - юридичних осіб. Єдиний банк даних юридичних осіб. Облік платників фізичних осіб. Державний реєстр фізичних осіб – платників податків.

Податкове регулювання та податковий контроль. Підстави і порядок проведення органами державної податкової служби планових і позапланових перевірок. Наслідки ухилення від сплати податків. Оскарження дій службових осіб податкової служби України.

Податковий менеджмент. Шляхи оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання.

1.3 Перелік навчальної літератури

Література, яка знаходиться у бібліотеці ОДЕКУ, позначена курсивом.

Нормативно-правова література

1. Податковий кодекс України. К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. 488 с.

Основна література

2. *Тонконога І.В. Податки та оподаткування: Конспект лекцій. ОДЕКУ, 2017. 102 с. (Електронна версія).*

3. *Онисько С.М., Тофан І.М., Грицина О.В. Податкова система: Підручник / За загальною редакцією С.М. Онисько. Львів: Магнолія Плюс, 2005. 336 с.*

4. *Ярема Б.П., Маринець В.П. Податкова система: Збірник задач та тести: Навчальний посібник Львів: Магнолія Плюс, 2005. 275 с.*

5. www.library-odeku.16mb.com

Додаткова література

6. Варналій З.С. Податкова система: підручник. К.: Знання України, 2019. 567 с.

7. Баранова В.Г. Податкова система: навч. посіб. – Одеса: ВМВ, 2014. 314 с.

8. Данілов О.Д. Податкова система у запитаннях і відповідях: навч. посіб. К.: «ДКС центр», 2013. 293 с.

9. Замасло О.Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2017. 419 с.

10. Податки. Оподаткування. Податкове планування: термін. словник / А.Г. Загородній, Г.І Вознюк, Л.М. Лучишин, В.Я. Ольховський. Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2017. 512 с.

11. Грабельник О.П. Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2018. 533 с.

12. Макаренко А.П. Податкове планування та мінімізація податкових ризиків: навч. посіб. Запоріжжя: ЗДФ, 2017. 259 с.

13. Зайцев О.В. Податковий менеджмент: підручник. К.: Ліра-К, 2017. 307 с.

14. Іванов Ю.Б. Податкова система. Екологічні податки: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2011. 147 с.

15. Єфименко Т.І. Податки в інституційній системі сучасної економіки. К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2011. 687 с.

16. Валігура В.А. Податковий контроль: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 228 с.

17. Череп А.В. Податковий менеджмент: теор.-практ. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 281 с.

1.4 Перелік знань та вмінь студента

Після вивчення дисципліни «Податки та оподаткування» студент повинен **знати**:

- історичні аспекти розвитку оподаткування;
- економічну сутність та функції податків, класифікацію податків та їх характеристику;
- зміст податкової системи, роль та значення податкової політики держави;
- податкове регулювання та податковий контроль;
- особливості обчислення і сплати основних видів податків та зборів (обов'язкових платежів);
- відповідальність платників податків та податкових органів тощо.

Після опанування курсу студент має **вміти**:

- використовувати нормативно-правові документи, що стосуються порядку сплати податків та зборів (обов'язкових платежів);
- визначати ставки податку, об'єкти та суб'єкти оподаткування, порядок нарахування та сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) та складати відповідні фінансові документи;
- вести податковий облік на підприємстві;
- оптимізувати систему оподаткування на підприємстві;
- розраховувати розміри штрафних санкцій у випадку ухилення від сплати податків.

Компетенції, які повинен набути студент в результаті вивчення дисципліни:

- навички самостійного набуття знань щодо аналізу подальших змін податкової системи;
- категоріальний апарат навчальної дисципліни;
- методи визначення податкових зобов'язань із загальнодержавних та місцевих податків і зборів;
- нормативно-правове забезпечення щодо вирішення питань у податковій сфері;
- підходи щодо обґрунтування рішень з податкової політики на мікро- та макрорівнях.

Вивчення дисципліни «Податки та оподаткування» передбачає лекційні та практичні заняття. Після вивчення дисципліни студенти складають іспит.

2 Організація самостійної роботи студента

2.1 Загальні поради

Самостійна робота студента є основним засобом набуття певних компетенцій у час, вільний від аудиторних навчальних занять.

В процесі самостійного вивчення дисципліни «Податки та оподаткування» студенти самостійно вивчають окремі теми дисципліни, використовуючи літературу, запропоновану викладачем. Після вивчення відповідного розділу дисципліни, пропонується ряд контрольних запитань для самоперевірки, на які потрібно відповісти студенту для закріплення матеріалу.

В процесі самостійної роботи студенти навчаються самостійно працювати з літературою, творчо сприймати навчальний матеріал і осмислювати його, у студентів формуються навички щоденної самостійної роботи з метою одержання та узагальнення знань, умінь і навичок.

№ п/п	Розділи програми (назва)	Теми	Література
1	Сутність, види податків та їх функції	Економічна сутність та функції податків, елементи податків	1. Тонконога І.В. Податки та оподаткування: Конспект лекцій. ОДЕКУ, 2017 (Електронна версія) (С.7-16). 2. Податковий кодекс України К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011 (С.15-67)
		Податкова політика та податкова система України	
		Класифікація податків та принципи і методи оподаткування	
2	Загальнодержавні податки	Податок з доходів фізичних осіб	1. Тонконога І.В. Податки та оподаткування: Конспект лекцій. ОДЕКУ, 2017 (Електронна версія) (С. 16-64). 2. Податковий кодекс України К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. (С.156-386).
		Податок на додану вартість	
		Додаток на прибуток підприємств	
		Акцизний податок	
	Рентна плата Екологічний податок		
Місцеві податки	Туристичний збір	1. Тонконога І.В. Податки та оподаткування: Конспект лекцій. ОДЕКУ, 2017 (Електронна версія) (С. 64-80). 2. Податковий кодекс України К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. (С.387-408).	
	Збір за місця для паркування транспортних засобів		
	Єдиний податок з юридичних осіб та фізичних осіб		

3	Податкове адміністрування	Права, обов'язки та відповідальність платників податків та податкових органів	1. Тонконога І.В. Податки та оподаткування: Конспект лекцій. ОДЕКУ, 2017 (Електронна версія) (С.80-94) 2. Податковий кодекс України К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. (С.68-71).
		Податкове регулювання та податковий контроль	
		Наслідки ухилення від сплати податків	

2.2 Повчання по вивченню 1-ї теми

Тема 1 Сутність, види податків та їх функції

1. Економічна сутність податків. Історичні аспекти виникнення і розвитку податків [2, с. 7-8].
2. Функції податків[2, с. 8].
3. Елементи податку. Податкові ставки. Методи побудови і види податкових ставок [2, с. 11-13].
4. Класифікація податків. Розподіл податків за економічним змістом на прямі та непрямі. Види прямих та непрямих податків [2, с. 8-10].

Питання для самоперевірки

1. *Які функції і яким чином виконують податки?*
2. *Хто був основоположником побудови системи оподаткування? Назвіть перші принципи побудови системи податків?*
3. *Назвіть принципи побудови системи оподаткування в Україні.*
4. *Як класифікуються податки?*
5. *За яким принципом податки розподіляються на загальнодержавні й місцеві?*
6. *Наведіть перелік загальнодержавних податків і зборів.*
7. *Наведіть перелік місцевих податків і зборів.*
8. *Яке припущення зробив Лаффер, обґрунтовуючи зв'язок між ставками податків і податковими надходженнями ?*

2.3 Повчання по вивченню 2-ї теми

Тема 2 Податкова політика та податкова система України

1. Поняття податкової політики. Місце та роль податкової політики у державному регулюванні економіки [2, с. 13-14].
2. Основні принципи податкової політики [2, с. 14].
3. Поняття податкової системи [2, с. 15-16].

4. Принципи побудови та організації системи оподаткування в Україні. Критерії оптимального оподаткування [2, с. 95-100].

Питання для самоперевірки

1. В чому полягає сутність податкової політики?
2. Які існують види податкової політики?
3. Проаналізуйте принципи та критерії податкової політики.
4. В чому полягають критерії стабільності та гнучкості податкової політики?
5. Визначте особливості податкової політики України в сучасних умовах.
6. Чим відрізняються поняття «податкова система» та «система оподаткування»?
7. Проаналізуйте етапи становлення податкової системи України.
8. Дайте характеристику сучасної податкової системи України.
9. Як визначається рівень податкового навантаження на макро- та макрорівні?
10. Як визначається ефективна податкова ставка?

2.4 Повчання по вивченню 3-ї теми

Тема 3 Прямі загальнодержавні податки

1. Податок на доходи фізичних осіб. Платники податку [2, с. 16-17].
2. Визначення об'єктів оподаткування та ставок оподаткування податку на доходи фізичних осіб [2, с. 17-30].
3. Особливості оподаткування прибутку підприємств. Ставки податку [2, с. 31-33].
4. Порядок розрахунку податку на прибуток підприємств [2, с. 34-40].

Питання для самоперевірки

1. Хто є суб'єктами оподаткування податком на доходи фізичних осіб?
2. Коли застосовується податкова соціальна пільга?
3. Хто є платниками податку на прибуток?
4. Що є об'єктом оподаткування прибутку підприємств?
5. Що таке валовий дохід, який використовується для розрахунку податку на прибуток?
6. Що таке валові витрати, які використовуються для розрахунку податку на прибуток?

2.5 Повчання по вивченню 4-ї теми

Тема 4 Непрямі загальнодержавні податки

1. Сутність податку на додану вартість і його роль у формуванні доходної частини бюджету [2, с. 40-41].
2. Платники податку на додану вартість. Ставки ПДВ [2, с. 42-45].
3. Податкові зобов'язання та податковий кредит [2, с. 46-51].
4. Економічна сутність акцизного податку [2, с. 51].
5. Платники акцизного податку. Підакцизні товари. Ставки акцизного податку [2, с. 52-53].
6. Особливості оподаткування операцій з імпорту підакцизних товарів [2, с. 54].
7. Мито. Митна політика та види мита [2, с. 55-56].

Питання для самоперевірки

1. *В чому полягає механізм розрахунку сум податку на додану вартість, що підлягають сплаті до бюджету чи відшкодуванню з бюджету?*
2. *Які існують пільги з ПДВ?*
3. *Що містить у собі об'єкт оподаткування акцизним податком?*
4. *Хто є платниками акцизного податку?*
5. *Що означає марка акцизного податку?*
6. *Як визначається митна вартість товарів при оподаткуванні митом?*
7. *Як розраховується мито?*

2.6 Повчання по вивченню 5-ї теми

Тема 5 Рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів та екологічний податок

1. Рентна плата за користування надрами [2, с. 56-57].
2. Рентна плата за спеціальне використання води [2, с. 57-58].
3. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів [2, с. 59].
4. Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України [2, с. 59].
5. Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України [2, с. 60-61].
6. Екологічний податок [2, с. 61-63].

Питання для самоперевірки

1. *Які ресурсні платежі об'єднує рентна плата?*
2. *Як розраховується плата за користування надрами?*
3. *Визначте особливості загального та спеціального*

водокористування.

4. Як розраховується рентна плата за спеціальне використання водних ресурсів?

5. Хто є платниками рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів? Як встановлюються ставки цієї рентної плати?

6. В чому полягають особливості рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України?

7. Хто є платниками рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України? Як вона розраховується?

8. Як розраховується екологічний податок за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів (крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини, що розміщується на власних територіях суб'єктів господарювання), утворення радіоактивних відходів та тимчасове їх зберігання?

2.7 Повчання по вивченню 6-ї теми

Тема 6 Місцеві податки та збори

1. Економічна сутність та значення місцевих податків [2, с. 64].
2. Податок на майно та його складові: [2, с. 64-70].
 - а) транспортний податок ;
 - б) плата за землю;
 - в) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.
3. Характеристика місцевих зборів [2, с. 69-72].
4. Збір за місця для паркування транспортних засобів [2, с. 69-70].
5. Туристичний збір [2, с. 71-72].

Питання для самоперевірки

1. Дайте перелік місцевих податків.
2. Дайте перелік місцевих зборів.
3. Що є джерелом покриття місцевих податків і зборів для юридичних осіб?
4. Що є джерелом покриття місцевих податків і зборів для фізичних осіб?
5. Збір за паркування автотранспорту: платники збору та об'єкт оподаткування.
6. Як розраховується туристичний збір?

2.8 Повчання по вивченню 7-ї теми

Тема 7 Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва

1. Визначення суб'єктів малого підприємництва [2, с. 72-73].
2. Платники єдиного податку. Ставки єдиного податку для фізичних та юридичних осіб [2, с. 74-75].
3. Об'єкт і база оподаткування. Перелік податків і зборів, в рахунок яких сплачується єдиний податок [2, с. 76-78].
4. Строки сплати єдиного податку до бюджету. Порядок та строки подання звітності суб'єктами малого підприємництва [2, с. 78-80].

Питання для самоперевірки

1. *Хто є платниками єдиного податку?*
2. *Які існують ставки єдиного податку для фізичних та юридичних осіб?*
3. *Які податки окрім єдиного податку сплачують суб'єкти малого підприємництва?*
4. *Визначте базу оподаткування єдиним податком.*
5. *Які сфери діяльності не можуть перейти на спрощену систему оподаткування?*

2.9 Повчання по вивченню 8-ї теми

Тема 8 Податкове адміністрування

1. Податковий менеджмент. Права, обов'язки та відповідальність платників податків і податкових органів [2, с. 80-82].
2. Облік платників податків - юридичних осіб. Єдиний банк даних юридичних осіб [2, с. 81-82].
3. Облік платників фізичних осіб. Державний реєстр фізичних осіб – платників податків [2, с. 82-83].
4. Податкове регулювання та податковий контроль [2, с. 82-87].
5. Наслідки ухилення від сплати податків [2, с. 88-94].

Питання для самоперевірки

1. *Що таке податкова декларація?*
2. *У який спосіб та термін платники податків можуть подавати декларації?*
3. *У який термін повинні бути сплачені податки?*
4. *Які види відповідальності існують за порушення податкового законодавства?*

3 Організація контролю знань та вмінь студента

Студент вважається допущеним до семестрового контролю з навчальної дисципліни (екзамену), якщо він виконав всі види робіт, передбачені навчальним планом з цієї навчальної дисципліни.

Навчальним планом передбачено проведення навчальних занять з дисципліни «Податки та оподаткування» у вигляді лекцій та практичних занять. Підсумкова атестація - екзамен.

Семестровий екзамен – це письмова форма підсумкового контрольного заходу, який проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії. Під час екзамену перевіряється засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з дисципліни «Податки та оподаткування». Оцінка успішності виконання студентом цього заходу здійснюється у формі кількісної оцінки (бал успішності), тобто відсотка, який становить загальну суму балів, одержаних студентом за виконання окремих завдань (запитань) екзаменаційного білета по відношенню до максимально можливої суми балів за цими завданнями.

Інтегральна оцінка засвоєння студентами знань та вмінь з дисципліни «Податки та оподаткування» складається з оцінок, одержаних з різних модулів.

Дисципліна «Податки та оподаткування» викладається у VII семестрі. Вся програма розбита на 2 модулі (один - з теоретичного курсу, один - з практичного курсу). Модулі з теоретичної частини включають по декілька тем, які пов'язані між собою. В цілому на курс відводиться 100 балів: 50 балів на теоретичну частину, 50 балів на практичні заняття.

Для допуску до іспиту сума балів з практичної частини курсу повинна бути не менш 50% від максимально можливої суми, тобто не менш 25 балів.

Поточний контроль проводиться на основі накопиченої (інтегральної) суми балів, яку студент одержав за підсумками поточних контролюючих заходів.

Оцінка рівня засвоєння знань з лекційного модулю проводиться за допомогою проведення тестової контрольної роботи по теоретичним розділам.

Оцінка рівня засвоєння знань з практичного модулю проводиться за допомогою усного опитування та проведення контрольної роботи.

Суми балів, які отримав студент за всіма змістовними модулями навчальної дисципліни, формують інтегральну оцінку поточного контролю студента з навчальної дисципліни. Вона є підставою для допуску студента до семестрового іспиту з дисципліни «Податки та оподаткування».

Загальний бал успішності з дисципліни розраховується як полусума балів успішності за підсумками поточного контролю та підсумками екзамену.